

BARICZ-TAMÁS BORÓKA

SZEMÉLYESEN ARRÓL, AMIT CSAK SZAVAKBA LEHET ÖNTENI

Láng Orsolya: *Személyes okok*

■ Már az alkotás pillanatában behelyezni az olvasót az alkotásba, aki hónapok, akár évek múlva veszi majd kézbe azt. Ezt tartom Láng Orsolya egyik *faculté maîtresse*-ének, legyen az próza, vers, fotó, minden médiumban a látvány szubjektum felőli érzékelése dominál. Legújabb könyvének címe *Személyes okok*, s a címhez hűen betekintést ad a fejébe, az okok és emlékek közé. Olvasva ismeretlenül is ismerős terekbe kerülünk, sőt, lírai kisfilmekbe, melyeknek hol főszereplői, hol mellékszereplői vagyunk, s mindennek az érzelmi lecsapódása sokszor nem azonnali, de annál erőteljesebb. A kötet két részre oszlik: *pontos tévedések útközben és harca a jóval*, ez utóbbinak az előhangja pedig egy szócikk: „*Másik* »A beszédhelyzetre v. a szövegösszefüggésre támaszkodó használatban«: a szóban forgótól v. a beszélőtől különböző, de vele szoros kapcsolatban levő személy. A szóban forgó személyen v. a beszélőn kívül számba jövő személyek közül akármelyik. Vkinek, főleg költőnek második énje. (A *Magyar Nyelv Értelmező Szótára*)”. A kötet első része inkább az énnel van összefüggésben, a második, mottójának megfelelően a te, a másik felé fordul. Ettől az elválasztás-

tól függetlenül a szerző teret ad annak, hogy a kötet másikja az olvasó legyen, nem zárja ki őt, nem önmagának megalkotott mondatrendszernek és félsorok közege ez, amivel majd véletlenül azonosulhat egy másik – a versek egy része az elolvasás pillanatától kezdve közössé válik.

A *H.C. megmenekül* című versben olvashatjuk, „a pokol térélmény – a mennyország is az” (43.), s a kötet konstans játéka a terekkel szintén az. Olyan köztetek/köztes terek, perifériák bukkannak fel, amelyeknek nem tudunk permanens részeseivé válni, de a versbeli megörökítés erre lehetőséget ad. A fotografikus memóriaképeken keresztül mi is látjuk a vonat ablakából a baktert, aki „az egyenruhát félig magára rángatva engedte le a sorompót / mögötte száradó mosás”, megzavarjuk, ha csak egy pillanatra is, a táj mozdulatlanságát. Mindezt egy olyan tekintettel, ami fokozottan figyel a részletekre, s azokat nemcsak nézi, de meg is látja, sőt keresi: „mintha láthatatlan / és hangtalan jelenésként mögéje lopakodhatnánk mindennek / mintha lehetséges volna a vágycott kívülállás, mintha / valóra vált volna a szemlélődés test nélküli gyakorlata” (*függő*, 9.). A nyitóvers proble-

matikája megadja a kezdőhangot és az alaphangulatot a kötet többi versének, a címe is sugallja az igényt az efféle aktív és elemző látás iránt.

A versek hordozzák ezt a fajta elemző, aktív tekintetet, mely befogadja és jelentéssel tölti meg az apró részleteket vagy a háttereket, s ennek következtében megteremti a másikkal való kapcsolódást, a környezet lesz a tekintet másikja. Olyan verseiben a legérzékletesebb, mint például a *függő, pontos tévedések útközben*, *Nem a holtaké*, utóbbi egy temetőben tett látogatást beszél el, amikor ez az érzékeny látóműszer a körbelengő halál hatására vette észre „a színeket, [...] / mélybarnának hitt szemedben a kéket, / szádon a szederjes pötttyöt, és a szemed körüli világos derengést / [...] Cipődön a por” (29.). A *con il cuore leggero* megihitsége, melegségének nosztalgiája és a szív könnyedségének emlékfoszlányai is a környezetbe helyezett jelentéstöltettel válnak teljessé, a versbeszélő és a másikja belehelyezkedik a mediterrán idillbe, s ezáltal az olvasó is elképzeli, milyen lenne,

„ha színes ruhák hullanának az égből ránk is

[...]

egymás után tenni a lábakat, megigazítani

haját, visszanézni tekintetekbe és az oldalon szépen elsétálni magam mellett” (58.)

Az idézett versek és társaik ráhelyezik az olvasóra az elemző odafigyelés lencséit, mellyel a szerző lát, s melyen keresztül a környezet, mint a vers másikja is szerepet kaphat, így lesz teljes a térélmény. Egy másik aspektusa a kameraobjektív-szemnek, hogy kisfilm-lí-

rát alkot, amelyet olykor a képek sűrítettsége miatt nehéz követni, mint például az *inkognitó* szalát:

„motivációs cédulákkal volt tele a ház

ahol a rothadás példázataival álomba ringattalak

a vendéglátó alkarján egy fenyves ráncolódtott

amikor ráfonta egy lány nyakára” (31.)

A versbeszélő sok esetben, többek között itt is akadályozza a belehelyezkedést, az olvasó lát és megfigyel, de mintha itt nem válhatna a vers másikjává, kimarad a vers titkának kulcsából. A kisfilmek, történetfoslányok elbeszélése viszont többnyire sikeres marad, rövid, tömör és érzékletes jelenetek formálódnak a versek szabad formaiságában, ahol ha nem is teljesen lekövethető a végkimenetel, és a nyelvi megformáltság önmagával lejt harci keringőt, a kreált vizualitás képes hatni, meg nem élt emlékek nosztalgiáját idézni. Megelevenedik előttünk mozgóképként például a *Harca a jóval*: „Ha valaki kitarja a kezét a szélbe, / az már szép. A szeplők ráadásnak. / Mint-ha homokvíharba keveredett test, / pollent gyűjtő méh potroha volna. [...] Próbál úgy élni, hogy történet legyen, ne elbeszélő.” (45.) Szintén megvalósul a filmkockák lírai pergeése *Az első tavasziban*, ahol egy csemeteültetés izzasztó, kétszemélyes folyamatához asszisztálunk, *egy strucctenyésztő nyara*, amely egy stoppolási élmény filozófiai kalandjait beszéli el, mindezt akár Murakamihoz hasonló narrációval. Az elemző filmes-tekinet gyakorlati ars poeticája fogalmazódik meg a *(helyszínelés három lépésben)* című versben, a helyszínelés folya-

mata az, ami egy szóban összefoglalja ezt a figyelem-magatartást, hétköznapi környezetben elhelyezkedő spontán performanszok megfigyelése csúcsonylik a kötet ezen részében, a helyszínelés második: „amit nem zár be a kép, az az írás. / amit az írás magába zár, az ki lesz nyitva. amit az írás / kinyit, az valóságként zárt. hogy zárt valóság az a kép” – és harmadik fázisában:

„a megosztással látható lett a kettőnk felismerése közti két nagy különbség, a filológusok örülnek majd ennek a kis figyelmességnek, az irodalomnak pedig semmi köze ehhez – végül is ami kettőnk számára körvonalazható, az is csak egy sejtés. hiszen azért vannak a jelek, hogy a dolgok helyett állják a sarat.” (51.)

Fehér Renátó fülszövege alapján „nem kell hallgatónunk, a személyes okok ránk céloznak”, s bár többnyire igaz, ha a kötetet teljes egészében nézzük, mégis felbukkan pár ok, pár emlék, melynél nem elég a formai, nyelvi keret teradása, a személyes okok felvillanásának ellenére mégsem tudunk teljesen belekerülni, a másikká válni, mert az emlék duplikációjából kimarad az előzetes tudás, melynek nem vagyunk birtokában. Ilyen ismeretlen, testtelen nézőként maradunk ironikusan például az *inkognitóban*, a *kitörési kísérletben*, *A tél*, és a két versben is visszatérő H.C. alakjával való találkozásokban (*H.C. megmenekül*, ahol a társaságány dezorientációja bontakozik ki egy szórakozóhely delíriumában: „pokol a térélmény – / a mennyország is az.”, vagy a záróvers, *H.C. beszél orvosá-*

nak, ahol sejthető, hogy a *Nem akar a földön járni* vers beteg alakja jelenti ki: „Mostantól fogva gyógyíthatatlan vagyok, / egy ujjal se nyúljanak hozzám.”). Láng Orsolya egy lírai hálózatot alakít ki saját tapasztalatai alapján, akár csak előző, útirajzkötetében, a *Pályamatricákban*, s bár nem minden gondolathoz, emlékehez van korlátlan hozzáférésünk, mégis képesek vagyunk az én szerepébe helyezkedni, vagy legalább párbeszédbe kerülni azzal.

A kötetben többször idézett Möbius-hurok akkurátusan jellemezhetné akár magát a kompozíció egészét is: történetei, az okok, emlékek, feldolgozandó traumák szaladnak ezen az önmagából ki- és beforduló vonalon. Tematizálódik a gyász, a hiányérzet, valami régen eltűnt vagy talán nem is létező utáni nosztalgia a *helycserében*, ahol az emlékekben kissé eltévedt nagyapa a „falra szerelt Stollwerck-automatából” kéri a tejkecskét, „azóta is keressük a csavarok helyét / hol lehetett, ha egyáltalán volt valaha / mert valószínűbb, hogy nagyapa visszatért / egy korba, melyet távolisága helyé váltóztatott” (13.).

A személyes és közös okok, jelenségek lecsapódnak egy másfajta értelmezésben is, a környezet etikai kritika felőli vizsgálatában, melyben a köztes senkiföldje, terrek, zugok, háterek lakói, hajléktalanok, kóbor kutyák, a társadalom osztási maradékai felé fordul a tekintet. A látáson és íráson keresztül megosztással megtörténik a kapcsolatteremtés, a hasadásokat betöltők szubjektummá válhatnak a másikkal a folytatott lírai dialógusban, lírai tekintet odaafordulásában. Érzékelhető ez olyan versekben mint a *Személyes okok*: „egy

szakadék, / egy hófödte táj, amelyben apró lábnyomokat / ejtett egy éjszakai állat. [...] A hófödte táj is lehet / érintetlen, de akkor a személyes okok valaminek / az elhallgatását leplezik” (40.), vagy az *Egy üres alakzat utóképei* képkockáiban: „fig.1 / a hegyek tolmácsa ágacskákat vert / a fiú ujjai közé [...] fig.2 / az ólomkutya [...] ismeretlen / helyek porát hozta magával / kifényesedett fülei mögött [...] fig.5 / kivert kutyák a palánkok alatt / autómosság habja a törmelékek között” (69.) és látszólag ez a szál folytatódik az *Egy fantomkép természetrajzában* is: „egy véres papír zsebkendő roncsa / a galaxissá köpködött szotyihéjak között. / Egy pillanatilag érvényes minden tudás.” (74.) Ebben az univerzumban tájékozódik a *Min-tatelep sötétben* duója is az épületek, városkép emlékezetében: „Gyorsan seregszemlét tartottunk, / tartja-e még magát a Bauhaus [...] Távolabb, a sziklatömb repedéseiben / eltűntek már a hajléktalanok. Föllöttük / fényszennyezéstől tiszta, makulátlan égbolt.” (27.)

A kötet emésztése nem könnyű feladat, de sejtésem szerint nem is annak szánta alkotója. Olvasói magatartásunktól függ, hogy a párbeszéd ránk eső része a megfejtés vagy az elfogadás lesz, hogy aktív résztvevői leszünk-e a költeményeknek, vagy sem. Bizonyos versek esetében frusztráló lehet a világok olvasás közbeni újraalkotásának igénye – Láng Orsolya képei tömörek, sűrűek, jelentéssel töltöttek – másoknál viszont éppen ez az a plusz, ami miatt kiemelkedik a kortárs írók szabad verseinek sorából.

Úgy, amint egy emlék megképződésére, kiválasztódására is, többféle magyarázat adható arra, hogy mitől marad emlékezetes egy alkotás, legyen az képzőművészeti, zenei, irodalmi; Láng Orsolya versei viszont egyszerre stimulálják képzeletünket, rövid és hosszú távú memóriánkat. Ez a kulcsa annak, hogy alkotásain keresztül velünk is párbeszédbe kezd, megoszt, előhív olyan képeket és élményeket, melyeket ha nem is láttunk, ismerősnek érzünk, és közösek lesznek, személyesek.

